

IJTIMOIY TARMOQLAR VA XAVFLAR

Andijon davlat pedagogika instuti ijtimoiy fanlar kafedrası o'qituvchilari

Ahmedov Abdulhay Tosh-to'xtayevich,

Jabborova Sayyoraxon Muxammadqobilovna.

Andijon davlat pedagogika instuti ona tili adabiyot ta'lim yo'nalishi

1-bosqch talabalari Abduqaxxorov Miraziz Doniyor-bek o'g'li,

Qobulova Nozimaxon Rahimjon qizi.

Anotatsiya

Ushbu maqolada ijtimoiy tarmoqlarning zamonaviy jamiyatdagi roli va ulardan kelib chiqadigan xavflar keng yoritiladi. Ijtimoiy tarmoqlar global aloqani kengaytirib, biznes va ta'limda yangi imkoniyatlar yaratgani holda, shaxsiy ma'lumotlarning buzilishi, dezinformatsiya tarqalishi va psixologik salomatlikka tahdid kabi muammolarni keltirib chiqarmoqda. Maqola ushbu masalalarning sabablari va oqibatlarini tahlil qiladi hamda xavflarni kamaytirish bo'yicha tavsiyalar beradi. Maqsad – ijtimoiy tarmoqlarni xavfsiz va mas'uliyatli foydalanishni targ'ib qilish.

Аннотация

В данной статье рассматривается роль социальных сетей в современном обществе, а также риски, связанные с их использованием. Социальные сети расширяют возможности глобальной коммуникации, создают новые перспективы в бизнесе и образовании, но при этом приводят к проблемам, таким как утечка личной информации, распространение дезинформации и угрозы психологическому здоровью. В статье анализируются причины и последствия этих проблем, а также предлагаются рекомендации по их минимизации. Цель работы – пропаганда безопасного и ответственного использования социальных сетей.

Annotation

This article explores the role of social media in modern society and the risks associated with their use. Social media platforms enhance global communication, create new opportunities in business and education, but also lead to issues such as personal data breaches, the spread of misinformation, and threats to psychological well-being. The article analyzes the causes and consequences of these problems and provides recommendations for mitigating them. The goal is to promote the safe and responsible use of social networks.

Kalit so'zlar: Ijtimoiy tarmoqlar, shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi, dezinformatsiya, psixologik salomatlik, kiberhujumlar, onlayn xavfsizlik, xavf va imkoniyatlar, axborot texnologiyalari, mas'uliyatli foydalanish, tarmoqlar va kreativlik, global aloqalar, shaxsiy hayotning buzilishi, internet qaramligi, onlayn ta'qib, ta'lim va biznes imkoniyatlari.

Ключевые слова: Социальные сети, безопасность личных данных, дезинформация, психологическое здоровье, кибератаки, онлайн-безопасность, риски и возможности, информационные технологии, ответственное использование, сети и креативность, глобальная коммуникация, нарушение личной жизни, интернет-зависимость, онлайн-издевательства, образовательные и бизнес-возможности.

Key words: Social media, personal data security, misinformation, psychological health, cyberattacks, online security, risks and opportunities, information technologies, responsible use, networks and creativity, global communication, privacy breach, internet addiction, online harassment, educational and business opportunities.

Kirish

XXI asr texnologik taraqqiyoti ijtimoiy tarmoqlarni inson hayotining ajralmas qismiga aylantirdi. 2004-yilda Facebookning paydo bo'lishi bilan boshlangan jarayon bugungi kunda TikTok, Instagram, Youtube va boshqa platformalarning global tarmoqqa aylanishi bilan davom etmoqda. Ushbu platformalar muloqot qilishning yangi usullarini yaratib, dunyo aholisini birlashtirdi. Ammo texnologik inqilobning ijobiy jihatlari bilan birga, ko'plab salbiy oqibatlar ham yuzaga chiqmoqda.

Ijtimoiy tarmoqlarning imkoniyatlari:

Ijtimoiy tarmoqlar inson hayotiga katta o'zgarishlar olib kirdi. Quyida ular orqali erishilgan asosiy imkoniyatlar keltirilgan:

1. Globallashuv aloqani rivojlantirish

Ijtimoiy tarmoqlar dunyo bo'ylab odamlarni birlashtirib, geografik chegaralarni yo'q qilishga yordam beradi. WhatsApp, Messenger va Telegram kabi platformalar shaxsiy muloqotni qulaylashtirsa, LinkedIn professional aloqalarni rivojlantiradi. Bu esa nafaqat yaqin do'stlar va oila a'zolari bilan aloqa qilishni, balki xalqaro darajada hamkorlik o'rnatishni osonlashtiradi.

2. Ma'lumot va ta'lim olish imkoniyati

YouTube, Coursera, Ibrat Academy va Khan Academy kabi platformalar bilim olishni hammabop qildi. Ijtimoiy tarmoqlarda o'qituvchilar, mutaxassislar va tashkilotlar turli mavzularda darsliklar, seminarlar va ta'limiy kontentni bo'lishmoqda. Bu o'quvchilar va talabalar uchun bilim olishni osonlashtirib, dunyo bo'ylab ta'lim imkoniyatlarini kengaytiradi.

3. Kreativlik va tadbirkorlik uchun imkoniyatlar

Instagram, TikTok va Pinterest kabi platformalar ijodiy qobiliyatlarni namoyon qilish va rivojlantirish imkonini beradi. Foydalanuvchilar o'z g'oyalari, dizaynlari yoki san'at asarlarini ommaga taqdim etib, o'z qobiliyatlarini yanada rivojlantirishi mumkin.

4. Tadbirkorlik va marketing imkoniyatlari

Ijtimoiy tarmoqlar kichik va yirik bizneslar uchun yangi imkoniyatlar ochib berdi. Facebook, Instagram va TikTok reklama vositalarini taklif etib, tadbirkorlarga o'z mahsulot va xizmatlarini keng auditoriyaga targ'ib qilish imkonini yaratdi. Elektron tijorat platformalarining ijtimoiy tarmoqlar bilan integratsiyasi ham sotuvni osonlashtirmoqda.

5. Jamoatchilik faolligini oshirish

Ijtimoiy tarmoqlar jamiyatdagi muhim masalalarni ko'tarishda muhim rol o'ynamoqda. Ular orqali xayriya aksiyalari tashkil qilinib, jamoatchilik e'tiborini dolzarb muammolarga qaratish mumkin. Hashtag kampaniyalari yoki petisiyalar katta auditoriyaga tez yetib boradi.

Ijtimoiy tarmoqlarning xavflari

1. Shaxsiy ma'lumotlarning buzilishi

Ijtimoiy tarmoqlar foydalanuvchilarning shaxsiy ma'lumotlarini to'playdi va ular tez-tez xavfsizlik tahdidlariga duchor bo'lishi mumkin. Bu, o'z navbatida, ma'lumotlar o'g'irlanishi, shaxsiy hayotning buzilishi yoki firibgarlik holatlariga olib kelishi mumkin.

2. Dezinformatsiya va soxta yangiliklar

Ijtimoiy tarmoqlar orqali tarqalgan dezinformatsiya va soxta yangiliklar jiddiy xavf tug'diradi. Bunday yangiliklar odamlarni noto'g'ri qarorlar qabul qilishga undashi, jamiyatda qo'zg'alishlar yaratishi yoki davlatlar o'rtasida ziddiyatlar yuzaga kelishiga olib kelishi mumkin.

3. Psixologik salomatlikka ta'sir

Ijtimoiy tarmoqlar, ayniqsa, yoshlar orasida psixologik salomatlikka salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Doimiy taqqoslashlar, o'zini past baholash, kimlik krizisi va depressiya kabi muammolarni keltirib chiqarishi mumkin.

4. Kiberhujumlar va onlayn ta'qiblar

Ijtimoiy tarmoqlarni xakerlar va kiberjinoyatchilar tomonidan foydalanish, foydalanuvchilarni xakerlik hujumlari, spamlar va boshqa onlayn tahdidlarga duchor qilish xavfini yaratadi. Bundan tashqari, ta'qib qilish (cyberbullying) kabi huquqbuzarliklar ham ijtimoiy tarmoqlarda keng tarqalgan.

5. Zararlovchi kontent va radikalizm

Ijtimoiy tarmoqlarda radikal fikrlar, ekstremistik g'oyalar va zararli kontentning tarqalishi xavfi mavjud. Bu, o'z navbatida, yoshlarni noto'g'ri yo'lga solishi, zo'ravonlikka undashi va jamiyatda ijtimoiy nizolarni keltirib chiqarishi mumkin.

Ijtimoiy tarmoqlar ko'nikishni yuzaga keltiradi

Ekspertlar internetga ko'nikib qolish yoki ijtimoiy tarmoqlarga ko'nikib qolish sindromi mavjud-mavjud emasligi haqida yagona fikrga ega emas, biroq har ikkala holatda ham javob tasdiq shaklida bo'lishiga barcha asoslar bor.

Nottingham Trent universiteti olimlari kishi ruhiy xarakteristikasi, shaxs tipi va ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish o'rtasidagi aloqalar haqidagi ilmiy adabiyotlarni o'rganib chiqdi. Tadqiqot mualliflari quyidagi xulosaga keldi:

“Facebook’ga bog‘lanib qolish sindromi haqida gapirish uchun barcha asoslar mavjud. Chunki ijtimoiy tarmoqlarda juda ko‘p vaqt o‘tkazuvchi bir qator kishilarda shaxsiy hayotdan qochish, butun e‘tiborni Facebook’ga qaratish, haqiqatdan uzoqlashish, kayfiyatning keskin tushishi, real hayotdan uzoqlashish istagini yashirish kabi qaramlikning barcha belgilari kuzatiladi”.

Shuningdek, tadqiqotlar xuruj sindromi ham mavjudligini ko'rsatdi. Bir necha yil avval Suonsidagi universitet olimlari internetdan foydalanishni to'xtatgan kishilar ruhiy xurujdan aziyat chekishini aniqladi.

Yaqinda ular ushbu mavzuda yangi tadqiqot o'tkazdi va internetdan voz kechish nafaqat ruhiy shikast yetkazishi, balki jismoniy sog'liqqa ham zarar yetkazishini aniqladi. Tadqiqot mualliflaridan biri Fil Rid bu holatni quyidagicha ta'riflaydi:

“Internetda juda ko‘p vaqt sarflovchi kishilar mobil qurilmadan foydalanishni to'xtatganda, tashvishli holatga tushib qolishi bizga ancha ilgari ma'lum edi.

Biroq hozir ruhiy holatdagi o'zgarishlar real jismoniy o'zgarishlar bilan birga kechishini aniqladik".¹

Maqsad – ijtimoiy tarmoqlarni xavfsiz va mas'uliyatli foydalanishni targ'ib qilish. Ushbu maqsadga erishish uchun ijtimoiy tarmoqlarning foydalanuvchilarga salbiy ta'sirini kamaytirish, ularning mas'uliyatli va axloqiy foydalanishini ta'minlash, shuningdek, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va onlayn xavfsizlikni oshirish zarurligini tushuntirish muhimdir. Bu orqali jamiyatda axborot texnologiyalaridan to'g'ri va ongli foydalanish madaniyatini shakllantirishga erishish mumkin.

Xulosa

Ijtimoiy tarmoqlar zamonaviy jamiyatda aloqalar, ta'lim, biznes va kreativlik uchun yangi imkoniyatlar yaratgan bo'lsa-da, ular shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi, dezinformatsiya, psixologik salomatlik va kiberhujumlar kabi jiddiy xavflarni ham keltirib chiqarmoqda. Shuning uchun ijtimoiy tarmoqlardan mas'uliyatli va xavfsiz foydalanishni targ'ib qilish muhimdir. Bu orqali foydalanuvchilarning salbiy ta'sirini kamaytirish, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va axloqiy me'yorlarga rioya qilishni ta'minlash mumkin. Shunday qilib, ijtimoiy tarmoqlardan to'g'ri foydalanish madaniyatini rivojlantirish jamiyatda xavfsiz va samarali onlayn muhitni yaratishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Boyd, D., & Ellison, N. B. (2007). *Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship*. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), 210-230.
2. Kaplan, A. M., & Haenlein, M. (2010). *Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media*. *Business Horizons*, 53(1), 59-68.
3. Kuss, D. J., & Griffiths, M. D. (2017). *Social Networking Sites and Addiction: Ten Lessons Learned*. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 14(3), 311.
4. Tiggemann, M., & Slater, A. (2014). *NetGirls: The Internet, Facebook, and body image concern in adolescent girls*. *International Journal of Eating Disorders*, 47(6), 630-643.
5. Friggeri, A., Adamic, L. A., & Evan, J. A. (2014). *Rumor Cascades*. *Proceedings of the Eighth International Conference on Weblogs and Social Media (ICWSM)*.

¹ <https://daryo.uz/2017/07/06/ijtimoiy-tarmoqlarning-6-ta-ilmiy-asoslantirilgan-xavfli-jihati>

6. Vosoughi, S., Roy, D., & Aral, S. (2018). *The spread of true and false news online*. Science, 359(6380), 1146-1151.
7. Anderson, R. (2008). *Security Engineering: A Guide to Building Dependable Distributed Systems*. Wiley.
8. Symantec. (2019). *Internet Security Threat Report*. Symantec Corporation.
9. Tuten, T. L., & Solomon, M. R. (2017). *Social Media Marketing*. Pearson.
10. Mangold, W. G., & Faulds, D. J. (2009). *Social media: The new hybrid element of the promotion mix*. Business Horizons, 52(4), 357-365.